

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Emma Essemo Lorenzen

Damerna först

En undersökning av debatten om könskvotering i bolagsstyrelser

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Niklas Selberg

Termin: HT 2016

Innehållsförteckning

SUMMARY	4
SAMMANFATTNING	5
FÖRKORTNINGAR	6
1. INLEDNING	7
1.1 Presentation	7
1.2 Syfte	7
1.3 Frågeställning	8
1.4 Avgränsningar	8
1.5 Perspektiv och metod	8
1.6 Forskningsläge	9
1.7 Material	9
1.8 Disposition	10
2. AKTIEBOLAGET OCH AKTIEÄGARNA	11
2.1 Styrelsens roll i aktiebolaget	11
2.2 Intressekonflikten mellan aktieägare och företagsledning	11
2.3 Sammanfattning av aktiebolaget och aktieägarna	12
3. KÖNSKVOTERING I BOLAGSSTYRELSER	14
3.1 Positiv särbehandling och kvotering	14
3.2 2016 års lagförslag för en jämn könsfördelning i bolagsstyrelser	15
3.3 EU-kommissionens förslag för en jämn könsfördelning i bolagsstyrelser	15
3.4 Den norska regleringen för en jämn könsfördelning i bolagsstyrelser	16
3.5 Den svenska debatten om könskvotering i bolagsstyrelser	18
3.5.1 Debattens uppkomst	18
3.5.2 Debattens argument	19
3.6 Sammanfattning av könskvotering i bolagsstyrelser	21
4. RÄTTEN TILL EGENDOM	22

4.1 Omfattningen av rätten till egendom	22
4.2 Bedömning av rätten till egendom som ett argument mot kvotering	23
4.2.1 Två möjligheter att inskränka rätten till egendom	23
4.2.2 Krav på en tillåten inskränkning	23
4.3 Sammanfattning av rätten till egendom	27
5. ANALYS	28
6. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	32
6.1 Författningar	32
6.2 Offentligt tryck	32
6.3 Litteratur	32
6.4 Rättsfall	33
6.5 Internationella källor	33
6.6 Elektroniska och övriga källor	34

Summary

The gender imbalance in corporate boards has in the recent years been subject for debate in Swedish gender politics. The debate started in 2002 and has induced a legislative proposal on gender quotas. The proposal suggests that each gender should be represented by at least 40 percent of the board members and refers to establish a balance between men and women in corporate boards and on other leading positions in the business world. A gender quotation prescribed by law, like the one in the Swedish proposal, is since 2006 in force in Norway, which makes it possible to study the effects of such a legislation. The Norwegian quota law has established a balance between men and women in corporate boards, but it has also resulted in a number of other effects, for instance have several companies changed its legal form to avoid being subject to the regulation.

The Swedish debate on gender quotas consists of both arguments supporting the proposal and arguments criticising it. The criticism is mainly based on the fact that gender quotation prescribed by law is a restriction of the shareholders' right to nominate the board members. The board and its composition is essential for the governance and the economic development of the company, which is the reason that the shareholders' right to nominate the board members is a cornerstone in the Swedish company regulations. The shareholders' right to nominate the board members is also a part of the right to property, which is enacted in numerous international documents, such as the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR). The gender quota regulation and its compatibility with the right to property will be examined in this essay. In my opinion, gender quota regulations are permitted from a property law perspective, as it promotes the public interest. A regulation like the one proposed in the Swedish proposal should also be considered proportionate, with respect to the large number of competent women who are suitable for board of directors assignments. The proposed regulation's compatibility with the right of property does not implicate that it is preferable to other means of gender balance. As this essay illustrates, the Norwegian quota law has not had the intended effects. Lessons should be learned from the Norwegian example and the Swedish proposal should therefore be studied very closely.

Sammanfattning

Den skeva könsfördelningen i bolagsstyrelser har hamnat i rampljuset för den svenska jämställdhetsdebatten. Debatten startade under 2000-talets första hälft och gav år 2016 upphov till ett lagförslag om könskvotering i bolagsstyrelser. Lagförslaget innebär att vardera kön ska representeras med minst 40 procent i börsbolagens styrelser och syftar till att öka jämställdheten inom både bolagsstyrelser och näringslivets övriga ledande befattningar. En lagstadgad könskvotering av det slag som föreslås i det svenska lagförslaget finns sedan ett decennium tillbaka i Norge, vilket medfört möjligheten att granska verkningarna av en sådan reglering. Norges kvoteringslag har medfört en jämn könsfördelning i bolagsstyrelser, men har också medfört en rad andra verkningar, så som att bolag har bytt företagsform för att inte omfattas av kravet på en jämn könsfördelning.

Det svenska lagförslaget har bemötts med både ris och ros. Kritiken mot förslaget grundas främst i att en lagstadgad könskvotering innebär en inskränkning av aktieägarnas rätt att utse styrelseledamöter i de bolag de äger akter i. Styrelsen och dess sammansättning är avgörande för bolagets styrelsesätt och välmående, varför aktieägarnas rätt att utse dess ledamöter utgör grunden i den svenska modellen för bolagsstyrning. Rätten för aktieägarna att utse styrelsen utgör även en del av rätten till egendom – en rätt som befästs i flertalet internationella dokument, däribland Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR). Könskvoterings förenlighet med egendomsskyddet har diskuterats flitigt i media samt i remissinstansernas yttranden avseende det svenska lagförslaget. Förevarande uppsats utreder huruvida könskvotering i bolagsstyrelser är en tillåten inskränkning av rätten till egendom. Enligt min mening är lagstadgad könskvotering tillåten ur ett egendomsrättsligt perspektiv, då den främjar ett allmänt intresse i form av jämställdhet. En reglering likt den som föreslås i det svenska lagförslaget bör också anses proportionerlig, med hänsyn till det stora antal kompetenta kvinnor som är lämpade för styrelseuppdrag. Den föreslagna regleringens förenlighet med egendomsskyddet innebär dock inte att den är att föredra framför andra medel för en jämn könsfördelning. Som förevarande uppsats åskådliggör har verkningarna av den norska kvoteringslagen inte blivit de åsyftade. Lärdom bör dras av det norska exemplet och det svenska lagförslaget bör således granskas mycket noggrant.

Förkortningar

ABL	Lag (2005:551) om aktiebolag
Domstolen	Europadomstolen för mänskliga rättigheter
Ds	Departementsserie
EES	Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
EU	Europeiska unionen
FEU	Fördraget om Europeiska unionen
Prop.	Proposition

1. Inledning

1.1 Presentation

Sverige utgör en inspirationskälla för andra länder avseende jämställdhet. Landet placerar sig som det fjärde mest jämställda landet i en undersökning av 144 av världens länder.¹ Trots det förekommer en stark mansdominans i det ekonomiska beslutsfattandet, vilket är en utmaning för Sveriges jämställdhetspolitik. Andelen kvinnor på ledande poster i näringslivet har de senaste åren varit föremål för stor debatt, främst avseende frågan om andelen kvinnor i de privata börsbolagens styrelser som år 2016 bestod i 32 procent.² Omfattande påtryckningar från politiskt håll har förekommit och ytterst har funnits ett hot om lagstiftning. Hotet förverkligades senast hösten 2016 i ett lagförslag om könskvotering i bolagsstyrelser, där en ändring i Lag (2005:551) om aktiebolag (ABL) föreslås. Ändringen innebär att vardera kön ska representeras av minst 40 procent av styrelseledamöterna i börsbolag och statligt helägda bolag 2019.³ Flertalet argument i debatten grundas i att könskvotering i bolagsstyrelser utgör en inskränkning av grundläggande mänskliga fri- och rättigheter, så som egendomsskyddet. Avsaknaden av en utredning av könskvoterings förenlighet med sådana fri- och rättigheter utgör grunden till mitt val av uppsatsämne, då det är anmärkningsvärt att regeringen föreslår en rättighetsbegränsande tvångslagstiftning utan en bedömning av lagstiftningens förenlighet med grundläggande mänskliga fri- och rättigheter.

1.2 Syfte

Uppsatsens centrala syfte är att belysa sammansättningen i svenska bolagsstyrelser. Syftet uppfylls genom att undersöka debatten om könskvotering i bolagsstyrelser så som den uttryckts i media och ur den inhämta juridiska argument. Vidare syftar förevarande uppsats även till att särskilt belysa debatten om könskvotering i ljuset av äganderätten. Uppsatsen försöker i denna del utreda könskvoterings förenlighet med äganderätten genom att

¹ World economic forum. *Global gender gap report*. 2016. <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/economies/#economy=SWE>. Hämtad 2016-12-17.

² Kollegiet för svensk bolagsstyrning. http://www.bolagsstyrning.se/UserFiles/Archive/587/Statistik_konsfordelning_2016-06-10.pdf. Hämtad 2016-12-11.

³ Ds 2016:32, s. 6.

åskådliggöra relevant europarättslig praxis avseende rätten till egendom så som den föreskrivs i EKMR.

1.3 Frågeställning

Uppsatsen ämnar besvara vilka argument som framförts i debatten om könskvotering i bolagsstyrelser. Uppsatsen ämnar särskilt belysa könskvotering i bolagsstyrelser i ljuset av äganderätten så som den föreskrivs i EKMR.

1.4 Avgränsningar

Utgångspunkt har tagits i 2016 års lagförslag om könskvotering till bolagsstyrelser. Med hänsyn till att den svenska debattens utbredning i tid har även tidigare lagförslag granskats. Uppsatsens omfattning har medfört att debattens samtliga argument inte getts utrymme för rättslig granskning, varför uppsatsen avgränsats till att särskilt granska äganderättsargumentet. Äganderätten har behandlats uteslutande så som den beskrivs i EKMR. Äganderätten så som den beskrivs i andra internationella dokument, exempelvis Förenta Nationernas universella deklaration om de mänskliga rättigheterna, har inte behandlats. Ur ett komparativt perspektiv har uppsatsen avgränsats till att jämföra det svenska lagförslaget med den norska regleringen om könskvotering i bolagsstyrelser, då Norge har socioekonomiska likheter med Sverige samt då den norska lagstiftningen har stora likheter med den som föreslås i det svenska lagförslaget.

1.5 Perspektiv och metod

Uppsatsen har grundats på en rättsdogmatisk metod, som med hjälp av lag, förarbeten, praxis och doktrin använts för att undersöka vad som utgör gällande rätt. Beträffande uppsatsens utredning av Europarätten och dess rätt till egendom har såväl europarättslig doktrin som praxis från Europadomstolen (Domstolen) använts.

Vid min bedömning av argument för respektive emot könskvotering har ett domstolsperspektiv använts för att åstadkomma en neutral utredning. Analysen består dock

till viss del egna åsikter och slutsatser. Uppsatsen innehåller även ett komparativt perspektiv i dess jämförelse med den norska regleringen om könskvotering i bolagsstyrelser.

1.6 Forskningsläge

Debatten om könskvotering i bolagsstyrelser har medfört viss forskning på ämnet. Forskning som varit behjälplig i förevarande uppsats är Drude Dahlerups och Lenita Freidenvalls arbete i boken *Kvotering*. Rätten till egendom har varit föremål för forskning av Karin Åhman, numera professor i offentlig rätt vid Uppsala universitet, vars avhandling *Egendomsskyddet* har varit en utgångspunkt för min beskrivning av äganderätten. Forskning i hur könskvotering förhåller sig till grundläggande mänskliga rättigheter, däribland äganderätten, saknas i princip helt, varför förevarande uppsats har ett nyhetsvärde.

Avseende uppsatsens komparativa perspektiv finns viss forskning om den norska regleringens verkningar. Forskningen är framtagen av Mari Teigen, forskare vid Oslo universitet.

1.7 Material

Utgångspunkt har tagits i promemorian *Jämn könsfördelning i bolagsstyrelser* där förslaget om könskvotering i bolagsstyrelser har granskats. Även äldre utredningar för en jämn könsfördelning inom näringslivet har beaktats. Utredningarna har använts med försiktighet, med hänsyn till deras egenskap av sekundärkällor. Med avsikt att få en uppfattning om hur debatten om könskvotering ser och har sett ut samt vilka argument som har framförts i debatten, har artiklar från dagstidningar samt remissyttranden avseende 2016 års lagförslag om könskvotering i bolagsstyrelser varit behjälpliga. För att få en föreställning av hur könsfördelningen i bolagsstyrelser ser och har sett ut har statistik inhämtats. I syfte att särskilt utreda könskvotering i ljuset av äganderätten har Karin Åhmans avhandling om egendomsskyddet samt flertalet rättsfall från Europadomstolen legat till grund för utredningen av egendomsskyddet.

1.8 Disposition

Förevarande uppsats innehåller i kapitel två en bakgrund till aktiebolagets styrelsesätt och aktieägarnas roll i aktiebolaget för att läsaren ska få förståelse för hur könskvotering i bolagsstyrelser kan påverka aktieägarna. För att läsaren ska ges tillräcklig kunskap för debatten om könskvotering och dess argument, ges under kapitel tre en bakgrund till innebörden av kvotering och positiv särbehandling som medel för att uppnå jämställdhet. Kapitel tre innehåller även en undersökning av den norska regleringen om könskvoteringen, EU-kommissionens förslag för en jämn könsfördelning samt den svenska debatten i ämnet. I kapitel fyra utreds särskilt det argument mot könskvotering som grundas i rätten till egendom och argumentets förenlighet med EKMR. Uppsatsens femte kapitel analyserar och sammanfattar förevarande uppsats utredning.

2. Aktiebolaget och aktieägarna

Kapitlet ger inledningsvis en presentation av styrelsens roll i aktiebolaget. Vidare beskrivs sambandet mellan aktieägare och företagsledning samt intressekonflikten mellan dessa två bolagsorgan.

2.1 Styrelsens roll i aktiebolaget

Varje aktiebolag måste ha en styrelse, vilken väljs av aktieägarna på bolagsstämman eller på annat sätt genom en bestämmelse i bolagsordningen. Till styrelseledamot utses fysiska personer. Den som är underårig, i konkurs eller har näringsförbud får inte utses till styrelseledamot och hälften av styrelseledamöterna måste vara bosatta inom EES.⁴ I övrigt uppställer lagen inga krav på styrelsens sammansättning. Enligt Svensk kod för bolagsstyrning (Koden), som ska tillämpas av samtliga börsbolag, ska styrelsen ha en ändamålsenlig sammansättning med hänsyn till bolagets verksamhet, utvecklingsskede och övriga förhållanden. Koden förskriver även att en jämn könsfördelning ska eftersträvas.⁵

Styrelsen ansvarar för bolagets organisation och förvaltning.⁶ Förutom att i förekommande fall utse en verkställande direktör har styrelsen tre huvuduppgifter. Till att börja med ansvarar styrelsen för bolagets organisation vilket omfattar ett övergripande ansvar att planera och följa upp bolagets organisation. Vidare ansvarar styrelsen för förvaltningen av bolagets angelägenheter. Ansvaret omfattar allt som inte genom lag eller bolagsordning uttryckligen förbehållits stämmans exklusiva kompetens, det vill säga beslut som kräver aktieägarnas medverkan. Slutligen ansvarar styrelsen för att fortlöpande bedöma bolagets ekonomiska ställning.⁷

2.2 Intressekonflikten mellan aktieägare och företagsledning

För en djupare förståelse för aktieägarnas möjligheter att utöva inflytande i bolaget kan det vara givande med en kort, historisk tillbakablick. De första aktiebolagen var små enheter med begränsad ägarkrets. I sådana små aktiebolag kunde ägarna till stor del själva påverka företaget. Under industrialiseringen av Nordamerika blev omfattande infrastrukturella

⁴ 8 kap. 1 § samt 8 kap. 12 § § ABL.

⁵ 4.1 Svensk kod för bolagsstyrning.

⁶ 8 kap. 4 § ABL.

⁷ Stattin, Daniel. *Bolagsorgan och bolagsstyrning: en lärobok*. Uppsala: Uppsala universitet, 2008, [Stattin, *Bolagsorgan och bolagsstyrning: en lärobok*], s. 49 f.

förändringar aktuella. Aktierna i de stora järnvägsbolagen spreds på ett för traditionella aktiebolag nytt sätt och den närhet som tidigare förelegat mellan aktieägare och aktiebolag upphörde. Ägare och kontroll separerades och den reella makten låg på dem som utövade kontroll – företagsledningen⁸.

När aktieägarna överförde kontroll över bolaget till företagsledningen avhände de sig även möjligheten att i detalj följa verksamheten och delta i den ekonomiska förvaltningen. Det uppstod en intressekonflikt mellan aktieägarnas möjligheter att göra sitt ägarinflytande gällande och företagsledningens möjligheter att utöva inflytande grundat på kunskap om företaget och kontroll av företagets resurser.⁹ Intressekonflikten mellan aktieägare och företagsledning är karakteristisk för aktiebolagsförhållanden.

En aspekt av intressekonflikten består i att företagsledningen kan fatta undermåliga investeringsbeslut. Företagsledningen kan vara mer intresserad av att maximera företagets storlek än av aktievärdet. Motiven bakom dessa beteenden är flera. Ett motiv är att det kan vara förenat med högre status och lön att leda ett större företag än ett mindre.¹⁰

En andra aspekt av intressekonflikten består i att företagsledningen kan utnyttja bolagets egendom för egna syften. Aktieägarna och företagsledningens syn på kostnader är inte alltid densamma. Exempel på hur ledningen kan utnyttja bolagets egendom för egen privat konsumtion är att företaget köper verkställande direktörens villa till överpris.¹¹

2.3 Sammanfattning av aktiebolaget och aktieägarna

Kapitlet har visat på styrelsens stora betydelse för aktiebolaget. Styrelsens stora betydelse medför att dess sammansättning är avgörande för hur bolaget styrs. Styrelsens sammansättning är det främsta medlet för aktieägarna att förfoga över de ägda aktierna. Möjligheten för aktieägarna att utse styrelseledamöter utgör ett således viktigt medel för aktieägarna att kontrollera bolaget för att säkerställa att bolaget leds på ett sätt som ligger i

⁸ Företagsledning avser styrelse och i förekommande fall verkställande direktör.

⁹ Stattin, *Bolagsorgan och bolagsstyrning: en lärobok*, s. 35 f.

¹⁰ Bergström, Clas och Samuelsson, Per. *Aktiebolagets grundproblem*. 5 uppl. Stockholm: Norstedts juridik. 2015, s. 55 ff.

¹¹ Ibid.

linje med aktieägarnas önskan. På så vis kan aktieägarna undvika intressekonflikter med företagsledningen.

3. Könskvotering i bolagsstyrelser

Kapitlet ger inledningsvis en bakgrund till innebörden av kvotering och positiv särbehandling. Vidare redogör kapitlet för 2016 års lagförslag om könskvotering i bolagsstyrelser. Det ges även en komparativ utblick till Norges reglering samt till EU-kommissionens förslag för en jämställd könsfördelning i bolagsstyrelser. Avslutningsvis belyser kapitlet den svenska debatten om könskvotering.

3.1 Positiv särbehandling och kvotering

I diskussionen om lagstadgad könskvotering förekommer begrepp som positiv särbehandling och kvotering. Detta delkapitel avser klargöra innebörden av ovanstående begrepp, vilket är en nödvändig förutsättning för en förståelse för debatten om könskvotering i bolagsstyrelser.

Positiv särbehandling utgör ett medel för att främja jämställdhet i arbetslivet. Principen innebär att personer av det underrepresenterade könet kan anställas före likvärdigt eller bättre meriterade sökanden av det överrepresenterade könet. Denna metod begränsas dock av regleringar – alla ansökningar måste beaktas och antagningen ska vara transparent genom att en tydlig värdering av aktuella meriter genomförs.¹²

Kvotering utgör ett instrument för att skyndsamt förändra oönskade skevheter i samhället. Bindande krav att använda ett bestämt antal eller en bestämd procentsats i en viss situation utgör grunden i kvotering. Denna metod kan ses som en form av positiv särbehandling, där målet formuleras som ett bestämt antal eller en bestämd andel. Kvotering kan användas för olika former av skevheter i samhället, exempelvis gällande kön och ålder. Förevarande uppsats behandlar kvotering i form av könskvotering, som utgör ett jämställdhetsinstrument.¹³

¹² Art. 23 Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna; Ekberg Fredell, Åsa. *Lagstadgad könskvotering i bolagsstyrelser?: en analys av den svenska mediadebatten*. Department of Political Science, Stockholm University, Stockholm, 2005, s. 3.

¹³ Dahlerup, Drude och Freidenvall, Lenita. *Kvotering*. Stockholm: SNS förlag, 2008, s. 10 f.

3.2 2016 års lagförslag för en jämn könsfördelning i bolagsstyrelser

2016 års lagförslag¹⁴ (Lagförslaget) förslår en ändring i ABL. Ändringen innebär att minst 40 procent av styrelseledamöterna i ett börsbolag ska vara av vardera kön senast 2019.¹⁵

Omfattningen av ändringen begränsas till börsbolag och statligt helägda bolag. Börsbolag avser sådana aktiebolag vars aktier är upptagna till handel på en reglerad marknad. Att begränsa Lagförslagets omfattning till börsbolag motiveras med att könsfördelningen i dessa bolag stått i centrum för den allmänna debatten och att det är i dessa bolag som medborgarna i stor utsträckning äger aktier och därmed kan ha starka skäl att ställa krav på en jämn könsfördelning. Vidare motiveras begränsningen med att börsbolag omfattas av Koden vilken eftersträvar en jämnare könsfördelning.¹⁶ Promemorian föreslår vidare att bolag som inte uppnått en jämn könsfördelning senast 2019 sanktioneras med en avgift som varierar i storlek mellan 250 000 och 5 000 000 kronor beroende på bolagets storlek.

Avsikten med ändringen i ABL är inte enbart att åstadkomma en påskyndning av jämn könsfördelning i bolagsstyrelser, utan även i fråga om andra ledande befattningar inom näringslivet.¹⁷

3.3 EU-kommissionens förslag för en jämn könsfördelning i bolagsstyrelser

Inom EU utgör kvinnor 23 procent av styrelseledamöterna i aktiebolag.¹⁸ EU-kommissionens modell¹⁹ från 2012 syftar till att öka antalet kvinnliga styrelseledamöter genom ett minimimål om att 40 procent av styrelseledamöterna i börsbolag med över 250 anställda ska tillhöra det underrepresenterade könet senast år 2020.²⁰ Förslaget utgör ett led i att uppnå EU:s mål om jämn könsrepresentation genom att införa nationell sanktionslagstiftning med påföljder för

¹⁴ Ds 2016:32.

¹⁵ Ibid, s.3.

¹⁶ Ibid, s. 21 f.

¹⁷ Ibid, s. 3.

¹⁸ EU-kommissionen. http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/business-finance/supervisory-board-board-directors/index_en.htm. Hämtad 2016-12-17.

¹⁹ Förslag till Europaparlamentets och Rådets direktiv om en jämnare könsfördelning bland icke verkställande styrelseledamöter i börsnoterade företag och därmed sammanhängande åtgärder, KOM (2012) 614, [KOM (2012) 614].

²⁰ KOM (2012) 614, s. 5.

bolag som inte följer direktivet.²¹ Målet om 40 procent ska uppnås genom att rekryteringsprocessen baseras på tydliga och i förväg fastställda kriterier. Vid händelse av att kandidaterna, efter en objektiv jämförelse av deras meriter, är lika lämpade och kompetenta för uppdrag som styrelseledamot, ska kandidater tillhörande det underrepresenterade könet ges företräde. Således behålls beslut om vilka kandidater som är lämpligast som styrelseledamöter hos bolaget och aktieägarna.²²

Direktivförslaget utgör en form av diskriminering på grund av kön, vilket är förbjudet enligt bland annat EU:s rättighetsstadga. Förbudet mot diskriminering utgör dock inget hinder för att besluta om åtgärder som innebär särskilda förmåner för det underrepresenterade könet. Direktivförslaget kan således motiveras med principen om positiv särbehandling.²³ En annan princip som aktualiseras i samband med förslaget är subsidiaritetsprincipen, vilken riksdagen anser att förslaget strider mot. Riksdagens inställning grundas i att direktivförslaget inte är anpassat efter det stora inflytande över bolagsstyrningen som aktieägarna har i många av EU:s medlemsländer. EU-kommissionen menar dock att förslaget är förenligt med subsidiaritetsprincipen då en jämn könsfördelning i bolagsstyrelser inte i tillräcklig grad kan uppnås av medlemsstaterna själva, utan kräver samordnade åtgärder på EU-nivå.²⁴

3.4 Den norska regleringen för en jämn könsfördelning i bolagsstyrelser

Norge har sedan år 2006 en lag om könskvotering i bolagsstyrelser.²⁵ Då den norska lagen är nästintill identisk med den som föreslås i det svenska lagförslaget är det av stort intresse för debatten om könskvotering att belysa den norska regleringen och dess verkningar.

Den norska regleringen syftar, likt det svenska lagförslaget, till att åstadkomma en jämn könsfördelning i bolagsstyrelser men även i näringslivets andra ledande befattningar. I förarbetena argumenteras för att en jämn könsfördelning bidrar till mer strategiska val, mer innovation, snabbare omställningar och därmed ökad lönsamhet.²⁶ Regleringen omfattar

²¹ Artikel 6.2 KOM (2012) 614; Artikel 2 FEU.

²² KOM (2012) 614, s. 19, § 26.

²³ Artikel 21.1 samt artikel 23 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

²⁴ Civilutskottets utlåtande 2012/13:CU14 samt riksdagsskrivelse 2012/13:138.

²⁵ 6 kap. 11 a § samt 20 kap. 6 § Lov om allmennaksjeselskaper. (LOV-1997-06-13-45).

²⁶ Ot. prp. nr. 97 (2002-2003), s. 6 ff.

statligt och kommunalt helägda bolag samt börsbolag och innebär att vardera kön ska representeras av minst 40 procent av styrelseledamöterna. Omfattningen skiljer sig således gentemot den som föreslås i det svenska lagförslaget på så vis att den norska regleringen även omfattar kommunalt helägda bolag. Brott mot den norska kvoteringslagen sanktioneras på samma sätt som för övriga brott mot den norska regleringen för aktiebolag med tvångslikvidation som yttersta åtgärd. Tvångslikvidation som sanktionering för brott mot 40-procentskravet är inte en sanktion som föreslås i det svenska lagförslaget.

Den norska kvoteringslagen ändrade styrelsernas sammansättningar drastiskt. Vid millenniumskiftet var andelen kvinnor i norska börsbolag mindre än fem procent. 2009 var kvoteringslagens mål om 40 procent av vardera kön i styrelserna uppnått.²⁷ Avseende kvoteringslagens syfte –jämn könsfördelning även inom näringslivets andra ledande befattningar – har forskning visat att sådana ringverkningar inte uppstått. Medan könssammansättningar i styrelserna varierar med lagens krav, var år 2015 89 procent av övriga ledande befattningar mansdominerande.²⁸ Avseende ökad lönsamhet har en panelstudie av 166 norska bolag för perioden 2001-2008 visat ett negativt samband mellan jämn könsfördelning och bolagens värde. Bolag som före lagens ikraftträdande inte hade kvinnor i styrelsen och som således var tvungna att byta ut styrelseledamöter i enlighet med lagens krav, påverkades negativt ekonomiskt. Den ekonomiska effekten förklaras av forskarna bakom studien med att erfarna styrelseledamöter byttes ut mot yngre, oerfarna styrelseledamöter. För bolag som före lagens ikraftträdande hade kvinnor i styrelsen har lagens ikraftträdande inte haft någon ekonomisk påverkan.²⁹ En annan verkning av kvoteringslagen är att antalet bolag som omfattas av regleringen har minskat väsentligt på grund av att bolag har bytt företagsform. Enligt en studie från 2014 har hälften av börsbolagen bytt företagsform. Forskarna bakom studien menar att bytet av företagsform är en direkt effekt av kvoteringslagen då många börsbolag skulle ha drabbats av stora omkostnader för att byta ut sina styrelseledamöter i enlighet med lagen.³⁰ Bolagens byte av företagsform kan dock

²⁷ Teigen, Mari. "Chapter 4 Gender quotas on corporate boards: on the diffusion of a distinct national policy reform" in *Firms, boards and gender quotas: comparative perspectives*. Bingley: Emerald, 2012, s. 123 ff.

²⁸ Teigen, Mari (red.). *Virkninger av kjønnskvotering i norsk næringsliv*. Dimograf, Polen: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2015, [Teigen, *Kjønnskvotering*], s. 48 ff.

²⁹ Ahern, Kenneth R och Dittmar, Amy K. The changing of the boards: The impact on firm valuation of mandated female board representation. *Quarterly journal of economics*. 2012-01-01. <http://eds.a.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=4d1753e7-15a5-41c4-93e9-68aef55183ff@sessionmgr4009&hid=4208>. Hämtad 2016-12-28.

³⁰ Bøhren, Øyvind och Staubo, Siv. Does mandatory gender balance work? Changing organizational form to avoid board upheaval. *Journal of Corporate Finance*. 2014-08. <http://resolver.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/openurl?group=main&profile=ftf&sid=EBSCO:bth&genre=articl>

vara förenat med andra anledningar än kvoteringslagen, exempelvis ändringar i regleringen om värdepappershandel samt mindre krav på rapportering i bolag som inte omfattas av kvoteringslagen.³¹

3.5 Den svenska debatten om könskvotering i bolagsstyrelser

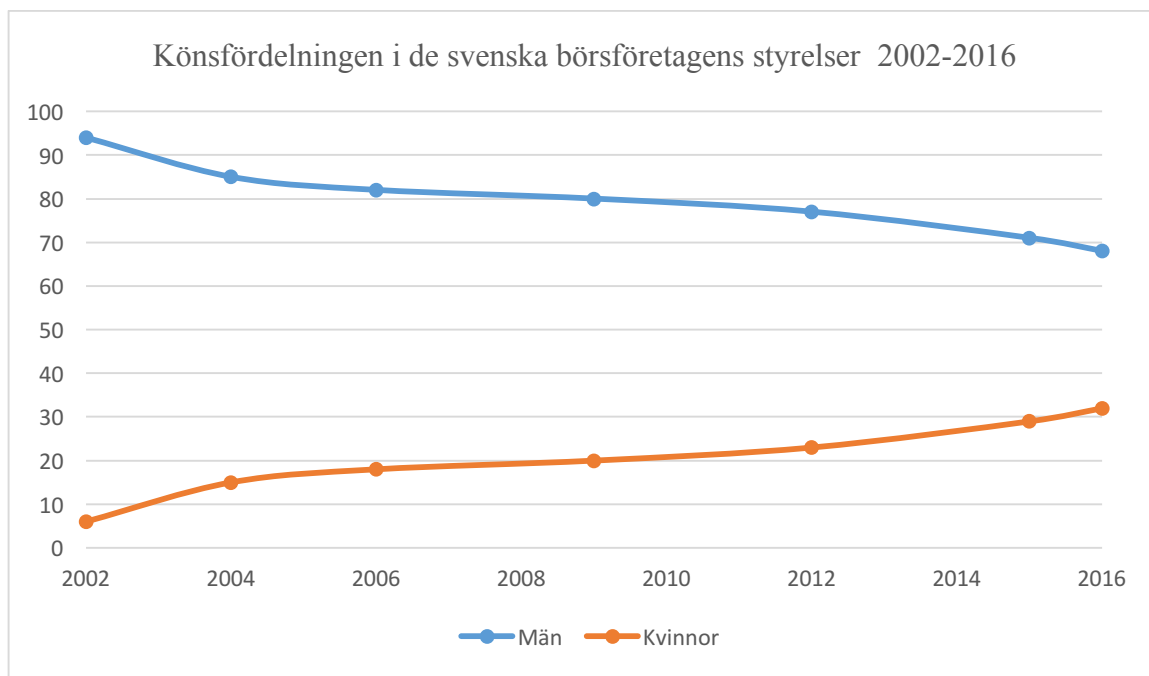
3.5.1 Debattens uppkomst

Diskussionen om könskvotering i bolagsstyrelser tog i Sverige fart år 2002 då vice statsminister Margareta Winberg hotade med en lag om könskvotering om bolagsstyrelserna inte uppnådde 25 procent kvinnor senast år 2004. Hotet ledde till en het debatt och bolagen pressades att öka andelen kvinnliga styrelseledamöter. År 2004 bestod de svenska börsbolagens styrelser av knappt 15 procent kvinnor – Winbergs mål var således inte nått. År 2006 lades ett lagförslag om könskvotering i bolagsstyrelser fram, men i samband med regeringsskiftet fick förslaget inte tillräckligt stöd i riksdagen.³² Efter år 2006 har flera regeringar lagt frågan om jämn könsfördelning i bolagsstyrelser i händerna på bolagen själva. Hösten 2016 lades ett nytt lagförslag om könskvotering i bolagsstyrelser fram och debatten har blommat upp igen. I följande kapitel redogörs för remissinstansernas inställning till Lagförslaget samt för argument för respektive emot könskvotering i bolagsstyrelser.

e&issn=09291199&isbn=&volume=28&issue=&date=20141001&spage=152&pages=152-168&title=Journal%20of%20Corporate%20Finance&atitle=Does%20mandatory%20gender%20balance%20work%3F%20Changing%20organizational%20form%20to%20avoid%20board%20upheaval.&btile=Journal%20of%20Corporate%20Finance&jtitle=Journal%20of%20Corporate%20Finance&series=&aulast=Böhren%2C%20Øyvind&id=DOI:10.1016/j.jcorpfin.2013.12.005. Hämtad 2016-12-28.

³¹ Teigen, *Kjønnkvotering*, s. 35 ff.

³² Ds 2006:11.

Figur 1.³³

3.5.2 Debattens argument

Under hösten 2016 inkom yttranden angående Lagförslaget från remissinstanserna samt från ett fåtal organisationer som på eget initiativ skickat in yttranden. 48 procent av yttrandena har en tydlig negativ inställning till Lagförslaget. En tredjedel av de inkomna yttrandena tar inte ställning till Lagförslaget medan 18 procent har en positiv inställning till Lagförslaget.³⁴

De yttranden som har en tydlig negativ inställning kritiserar Lagförslaget bland annat för att en komplicerad reglering avseende styrelsesammansättningen kan medföra att utländska bolag avstår från att investera i svenska bolag, vilket medför att Sverige som noteringsland blir mindre attraktivt. En kvoteringsreglering kan medföra att företag tvingas bryta upp styrelser eller avstå från att rekrytera den styrelseledamot som anses mest lämpad och kan således minska attraktiviteten i att vara noterad på en svensk aktiemarknad.³⁵ Emellertid utgör tillvaratagandet av kvinnors kompetens ett viktigt moment ur såväl ett jämställdhets- som ett konkurrensperspektiv. Nämnvärt är att resultatet av en kvoteringsregel, en jämn

³³ Statistiska centralbyrån. *På tal om kvinnor och män, lathund om jämställdhet*. 2002, 2004, 2006, 2010, 2012, 2016. <http://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/jamstallldhet/jamstallldhetsstatistik/>. Hämtad 2016-12-18.

³⁴ <http://www.tv4.se/nyheterna/klipp/fa-remissinstanser-positiva-till-kvotering-3666772>. *Få remissinstanser positiva till kvotering*. (Video) 2016. Hämtad 2016-12-06.

³⁵ Kollegiet för svensk bolagsstyrning. *Remissvar avseende promemorian Jämn könsfördelning i bolagsstyrelser (Ds 2016:32;Ju2016/06276/L1)*. 2016-11-25.

könsfördelning i bolagsstyrelserna, redan är ett av de mål som föreskrivs i Kodexen, vilken utgör god sed på aktiemarknaden.³⁶

Ytterligare ett argument som framförts mot könskvotering i bolagsstyrelser är att ”Lagstadgad kvotering till bolagens styrelser är ett oacceptabelt ingrepp i äganderätten”.³⁷ Äganderätten kommer i bolagsrättsliga sammanhang till uttryck genom aktieägarnas rätt att på bolagsstämman utse styrelsen i de bolag de äger. Rättigheten skyddas av såväl svensk grundlag som EU-stadgan och EKMR. Det bör i sammanhanget nämnas att Sverige är bundet av EKMR sedan dess ratificering av konventionen år 1952. Den svenska modellen för bolagsstyrning grundas till stor del på aktieägarnas aktiva roll där tillsättandet av styrelseledamöter är aktieägarnas främsta medel för att ta ansvar för bolaget.³⁸ Remissinstanser som avstyrker Lagförslaget mot bakgrund av äganderätten menar att den svenska modellen för bolagsstyrning rubbas när staten tvingar på bolagen regler som begränsar aktieägarnas inflytande.³⁹ Äganderätten, eller rätten till egendom, som argument mot könskvotering och argumentets rättsliga befästning utreds närmare i uppsatsens fjärde kapitel.

De yttranden som har en positiv inställning tillstyrker Lagförslaget främst med motiveringen att den föreslagna lagstiftningen medför en påskyndning av en jämn könsfördelning i bolagsstyrelser. Det argumenteras för att en jämn könsfördelning i bolagsstyrelser i större utsträckning medför lika möjligheter för kvinnor och män att forma sina liv och nå befattningar som innebär makt och inflytande.⁴⁰ Att maktpositioner i samhället domineras av män kan anses utgöra ett demokratiproblem – beslut som tas i näringslivets högsta positioner påverkar arbetslivet i allmänhet. Ett näringsliv som inte speglar samhällets sammansättning kan medföra att det överrepresenterade könet ges tolkningsföreträde i frågor som berör hela

³⁶ Ds 2006:11, s. 345.

³⁷ Wigart, Anne. Svenskt näringsliv. 2014-10-06. https://www.svensktnaringsliv.se/fragor/kvotering/kvotering-oacceptabelt-ingrepp_600150.html. Hämtad 2016-11-03.

³⁸ Ax:son Johnson, Antonia; Ax:son Johnson, Viveca; Lindén Urnes, Jenny och Stenbeck, Cristina. Vill vi verkligen ha en lag där vi sorteras efter kön? *Dagens nyheter*. 2016-06-29. <http://www.dn.se/debatt/vill-verkligen-ha-en-lag-dar-vi-sorteras-efter-kon/>. Hämtad 2016-11-03.

³⁹ Kollegiet för svensk bolagsstyrning. *Remissvar avseende promemorian Jämn könsfördelning i bolagsstyrelser (Ds 2016:32;Ju2016/06276/L1)*. 2016-11-25.

⁴⁰ Diskrimineringsombudsmannen. *Yttrande över Jämn könsfördelning i bolagsstyrelser ((Ds 2016:32;Ju2016/06276/L1)*. 2016-11-25.

arbetslivet.⁴¹ Könskvotering i bolagsstyrelser utgör dock, som bland andra Diskrimineringsombudsmannen påpekar, en form av diskriminering. Diskrimineringsombudsmannen efterfrågar därför en utredning av könskvoterings förenlighet med förbudet mot diskriminering.⁴²

Den positiva inställningen grundas även i att en jämn könsfördelning i bolagsstyrelser medför en smittoeffekt som innebär att även andra maktpositioner i samhället kommer präglas av en jämnare könsfördelning.⁴³ Denna smittoeffekt utgör, som redogjorts för ovan⁴⁴, en av Lagförslaget avsikter.

3.6 Sammanfattning av könskvotering i bolagsstyrelser

Kapitlet har presenterat 2016 års lagförslag om könskvotering i bolagsstyrelser, som innebär att vardera kön ska representeras med minst 40 procent av styrelseledamöterna i börsbolag samt statligt helägda bolag senast år 2019. Lagförslaget har stora likheter med den norska regleringen om könskvotering i bolagsstyrelser. Vidare föreslår EU-kommissionen en mjukare modell, vilken fokuserar på rekryteringsprocessen, för en jämn könsfördelning i bolagsstyrelser än det svenska lagförslaget. Den svenska debatten om könskvotering har varit aktuell sedan 2000-talets första hälft. Ett dominerande argument för Lagförslaget utgörs av en påskyndning av ett jämställt näringsliv medan ett dominerande argument mot Lagförslaget utgörs av egendomsskyddet.

⁴¹ Elias, Annika. Därför måste riksdagen rösta ja till könskvotering. *Svenska dagbladet*. 2016-09-12. <http://www.svd.se/darfor-maste-riksdagen-rosta-ja-till-kvotering/i/utvalt/om/debatten-om-kvotering>. Hämtad 2016-12-17.

⁴² Diskrimineringsombudsmannen. *Yttrande över Jämn könsfördelning i bolagsstyrelser ((Ds 2016:32;Ju2016/06276/L1)*. 2016-11-25.

⁴³ Ledarna. *Remissvar Jämn könsfördelning i bolagsstyrelser*. 2016-11-23.

⁴⁴ Se ovan 3.2.

4. Rätten till egendom

Kapitlet inleds med en redogörelse för hur rätten till egendom regleras i EKMR. Vidare beskrivs hur rätten till egendom får lov att inskränkas. Kapitlet innefattar även ett försök till en bedömning av huruvida äganderättsargumentet mot könskvotering i bolagsstyrelser är hållbart.

4.1 Omfattningen av rätten till egendom

Rätten till egendom kommer i EKMR till uttryck i tilläggsprotokoll 1, artikel 1 (Artikeln), vars avsikt är att skydda mot godtyckliga egendomsberövanden och nyttjanderegleringar. Att ett egendomsberövande sker godtyckligt kan innebära att det saknas lagstöd för ingreppet.⁴⁵ Artikeln omfattar inte endast rätt till egendom, utan även rätt att disponera över den ägda egendomen.⁴⁶

Artikeln består av tre separata regler där den första regeln är ett allmänt erkännande av rätten till egendom. Artikelns andra regel föreskriver att en person endast får berövas rätten till sin egendom i det allmännas intresse och under vissa villkor. Den tredje regeln stadgar att staten har rätt att genom lag reglera nyttjandet av viss egendom. Regel två och tre anger således hur den första regeln kan inskränkas, vilket behandlas i nästkommande avsnitt.⁴⁷

Egendomsbegreppet är av stor betydelse. Begreppet har getts en autonom tolkning – det krävs således inte att en rätt till egendom föreligger i den inhemska rättsordningen, utan Domstolen bedömer självständigt vilka krav som ska ställas för att en egendomsrätt ska föreligga.

Egendomsbegreppet innefattar såväl fast som lös egendom. Fast egendom utgörs av mark med tillhörande byggnader⁴⁸ medan lös egendom kan bestå av exempelvis en bostadsrätt⁴⁹ och aktier⁵⁰.

⁴⁵ Europadomstolens dom i *Iatridis mot Grekland*, den 25 mars 1999, § 54-62.

⁴⁶ Europadomstolens dom i *Marckx mot Belgien*, den 13 juni 1979, § 69.

⁴⁷ Europadomstolens dom i *Sporrong Lönnroth mot Sverige*, den 23 september 1982 respektive den 18 december 1984, § 61. Se nedan 4.2.1.

⁴⁸ Se till exempel Europadomstolens dom i *James m.fl. mot Förenade kungariket*, den 21 februari 1986 samt Europadomstolens dom i *Hentrich mot Frankrike*, den 22 september 1994.

⁴⁹ Se till exempel Europadomstolens dom i *Venditelli mot Italien*, den 18 juli 1994.

⁵⁰ Se till exempel Application 8588/79 and 8589/79, *Lars Bramelid och Anne-Marie Malmström mot Sverige*, 1982.

4.2 Bedömning av rätten till egendom som ett argument mot kvotering

4.2.1 Två möjligheter att inskränka rätten till egendom

Som nämnts i föregående avsnitt⁵¹ anger regel två och tre i Artikeln hur rätten till egendom kan inskränkas. Artikeln ger staten två möjligheter att inskränka rätten till egendom. Den första möjligheten rör sig om ett berövande av egendom, som exempel kan nämnas expropriation. Lagförslaget utgör inte en inskränkning av rätten till egendom i form av ett egendomsberövande, då aktieägarna inte berövas sina aktier, varför förevarande uppsats inte i den vidare framställningen behandlar egendomsberövanden.

Den andra möjligheten för staten att inskränka äganderätten rör sig om nyttjanderegleringar, vilka avser reglera enskildas möjligheter att exklusivt använda och förfoga över sin egendom. Nyttjanderegleringar är vanliga beträffande fast egendom⁵², som ofta är underkastad inskränkningar i rätten att bebygga egendomen. Även avseende lös egendom förekommer nyttjanderegleringar, där regler om inlösen av minoritetsaktier kan nämnas som exempel.⁵³ En nyttjandereglering innebär vanligen att den enskildes möjligheter att använda eller förfoga över sin egendom inskränks, men även regleringar som innebär en förpliktelse för den enskilde att använda eller förfoga över sin egendom på ett visst sätt omfattas av artikelns skydd.⁵⁴ Här kan argumenteras för att könskvotering i bolagsstyrelser utgör en nyttjandereglering då den avser reglera aktieägarnas möjlighet att exklusivt förfoga över sina aktier. Regleringen som föreslås i Lagförslaget är förpliktande, då den ålägger aktieägare att använda sina aktier på ett visst sätt, nämligen på så vis att jämställdhet uppnås.

4.2.2 Krav på en tillåten inskränkning

För det fall att könskvotering i bolagsstyrelser anses vara en nyttjandereglering, är det nödvändigt att utreda huruvida ett sådant ingrepp i rätten till egendom är tillåtet. Av Artikeln framgår att det för en tillåten inskränkning i rätten till egendom krävs ett allmänt intresse samt

⁵¹ Se ovan 4.1.

⁵² Europadomstolens dom i Allan Jacobsson mot Sverige, den 25 oktober 1989.

⁵³ Danelius, Hans. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 4., [uppdaterade] uppl. Stockholm: Norstedts juridik, 2012, [Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*], s. 562.

⁵⁴ Application 12570/86, *Martin Denev mot Sverige*, 1989, s. 127.

laglighet. Utöver dessa krav krävs också att lagen är nödvändig och proportionerlig, i enlighet med allmänna europarättsliga principer.⁵⁵

4.2.2.1 Kravet på ett allmänt intresse

Kravet på ett allmänt intresse innebär att statens agerande ska främja ett visst behov inom ramen för dess verksamhet. I Domstolens praxis har framkommit att statens resonemang om vilka intressen som grundar dess agerande i princip uteslutande godtas. Domstolen har således tilldelat konventionsstaterna en vid margin of appreciation, ett vitt tolkningsutrymme avseende allmänintresset, vilket motiveras med att konventionsstaterna har större kunskap om deras samhällen och behov än vad Domstolen har. Att statens agerande gynnar en viss grupp i samhället, eller samhället i stort, indikerar att statens agerande grundas i ett allmänt intresse.⁵⁶

Det som i svenska statens mening ligger till grund för könskvotering i bolagsstyrelser och utgör ett allmänt intresse är jämställdhet. Jämställdhetsarbetet har tilldelats stort utrymme i den nuvarande regeringens verksamhet och behovet av ett mer jämställt näringsliv anses ligga inom ramen för statens uppgiftsområde.⁵⁷ Staten argumenterar för att en jämställd företagsledning gynnar tillväxten hos företagen, vilket har visats i flertalet rapporter och undersökningar.⁵⁸ Ytterligare ett argument för jämställdhet som ett allmänt intresse är att om företagsledningars sammansättningar speglar marknaden, ges företagen bättre förutsättningar för att finna nya kunder och marknader.⁵⁹ Jämställdhet inom näringslivet utgör vidare en fråga om såväl kompetens som makt. Avseende kompetens menar staten att kvinnors kompetens i form av kunskaper och annorlunda synsätt bidrar till en ökad vinst hos företagen. Avseende makt grundas jämställdhetsargumentet i tanken om att kvinnor och män tillsammans ska bestämma över världen och att båda könen ska ha lika mycket att säga till om angående hur organisationer ska drivas.⁶⁰

⁵⁵ Åhman, Karin. *Egendomsskyddet: äganderätten enligt artikel 1 första tilläggsprotokollet till den Europeiska konventionen om de mänskliga fri- och rättigheterna*. Uppsala : Uppsala universitet, 2000, [Åhman, *Egendomsskyddet*] s. 311 f.; Europadomstolens dom i *Sporrong Lönnroth mot Sverige*, den 23 september 1982 respektive den 18 december 1984, § 19.

⁵⁶ Europadomstolens dom i *James m.fl. mot Förenade kungariket*, den 21 februari 1986, § 46.

⁵⁷ Ds 2016:32, s. 13.

⁵⁸ Ds 2006:11, s. 176. Avseende rapporter och undersökningar, se till exempel Smith, Nina, Smith Valdemar och Verner, Mette. Do women in top management affect firm performance? A panel study of 2,500 Danish firms. *International journal of productivity and performance management*. 2006, s. 569-593.

⁵⁹ EU-kommissionen. *Women in economic decision making in the EU: Progress report*, 2012, s. 7. http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/women-on-boards_en.pdf. Hämtad 2016-12-13.

⁶⁰ SOU 1994:3, s. 94 f.

Sammanfattningsvis kan konstateras att könskvotering i bolagsstyrelser gynnar kvinnor som grupp, och i många tycke även samhället i stort, vilket indikerar att jämställdhet utgör ett allmänt intresse. Med hänsyn till de argument som framförts av staten för att jämställdhet ska utgöra ett allmänt intresse samt till det vida tolkningsutrymme som Domstolen tilldelat konventionsstaterna godtas jämställdhet, enligt min mening, som ett allmänt intresse.

4.2.2.2 Kravet på laglighet

Kravet på laglighet innebär att lagen ska tillämpas på ett korrekt sätt samt vara tillgänglig, tillämpbar och förutsebar.⁶¹ Lagförslaget är just ett förslag och har därför inte tillämpats ännu, varför ingen bedömning av huruvida den tillämpas på ett korrekt sätt kan göras. Fall där lagen kan ses som otydlig är då lagen lämnar utrymme för godtycke samt fall där lagen inte tillfredsställer rimliga rättssäkerhetskrav.⁶² Lagförslaget föreskriver en på förhand fastställd och exakt gräns för andelen styrelseledamöter som tillhör det underrepresenterade könet och lämnar således inget utrymme för godtycke i rättstillämpningen. Remissinstanser har dock framfört att Lagförslaget kan anses grundas i godtycklighet beträffande dess omfattning och avgränsningar.⁶³ Angående Lagförslagets förutsägbarhet bidrar dess på förhand fastställda sanktioner till en ökad sådan.⁶⁴

4.2.2.3 Kravet på nödvändighet

Nödvändighetskravet innebär att lagen ska vara nödvändig för att uppnå ett visst ändamål.⁶⁵ Ändamålet med könskvotering i bolagsstyrelser är att åstadkomma en påskyndning av jämn könsfördelning i bolagsstyrelser samt inom näringslivets ledande befattningar i övrigt. Frågan är huruvida lagstadgad könskvotering är nödvändigt för att uppnå nämnda ändamål. En för aktieägarna mjukare modell har föreslagits i ett av EU-kommissionen framtaget direktivförslag som sedermera godkännts av Europaparlamentet.⁶⁶ Ett annat tillvägagångssätt för att uppnå målet är att även fortsättningsvis låta bolagen själva hantera den skeva jämställdheten – en metod som medför att det tar längre tid för att uppnå ändamålet, men som inte inskränker egendomsskyddet. Konstateras kan att enbart det faktum att det finns ett mindre ingripande tillvägagångssätt inte medför att det mindre ingripande tillvägagångssättet

⁶¹ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 558 f.

⁶² Europadomstolens dom i *Carbonara och Ventura mot Italien*, den 30 maj 2000.

⁶³ Se ovan 3.3.1.

⁶⁴ Ds 2016:32, s. 8.

⁶⁵ Åhman, *Egendomsskyddet*, s. 311.

⁶⁶ Se ovan 3.3.

är otillåtet. Avgörande är istället om det mer ingripande tillvägagångssättet är nödvändigt, vilket avgörs genom nästkommande krav – proportionalitet.

4.2.2.4 Kravet på proportionalitet

Nödvändighetskravet hör till stor del samman med kravet på proportionalitet.

Proportionalitetsprincipen genomsyrar konventionens samtliga rättigheter och friheter och innebär att en av staten vidtagen åtgärd som till sin typ är konventionsenlig endast godtas om den är proportionerlig.⁶⁷ Proportionalitet i sammanhang som rör inskränkningar i rätten till egendom innebär krav på en balans mellan statens allmänna intresse att reglera den enskildes rätt till egendom och den enskildes intresse att använda och förfoga över sin egendom.⁶⁸

Faktorer som Domstolen beaktar vid en proportionalitetsbedömning är naturen av den av staten vidtagna åtgärden, huruvida staten haft möjlighet att vidta andra åtgärder eller genomföra åtgärden på ett mindre ingripande sätt samt huruvida det finns något annat som kan kompensera för inskränkningen.⁶⁹ Angående Lagförslagets natur utgör det enligt min mening en vid åtgärd, då den omfattar ett stort antal aktiebolag i Sverige. Åtgärden har dock begränsats till att omfatta endast börsbolag och statligt helägda bolag. Svenska staten har således vidtagit åtgärden på ett sätt som är mindre ingripande än om könskvoteringen hade omfattat samtliga aktiebolag. Lagförslaget bedöms vidare som långtgående då det är en tvångslagstiftning som inte ger utrymme för några andra tillvägagångssätt för att uppnå jämställdhet i bolagsstyrelser än det Lagförslaget föreskriver. Detta synsätt får medhåll från bland andra remissinstansen Centrum för rättvisa.⁷⁰ Beträffande statens möjlighet att vidta andra åtgärder finns, som visats ovan⁷¹, andra möjliga tillvägagångssätt för att uppnå jämställdhet i bolagsstyrelser, exempelvis genom den modell som föreslagits av EU-kommissionen. En omständighet som indikerar att Lagförslaget är mindre långtgående är att det fortfarande finns miljoner kvinnor att välja som styrelseledamot. Kvinnor utgör numera

⁶⁷ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 53.

⁶⁸ Europadomstolens dom i *Sporrong och Lönnroth mot Sverige*, den 23 september 1982 respektive den 18 december 1984, § 19.

⁶⁹ Cameron, Iain. *An introduction to the European Convention on Human Rights*, 7. ed., Uppsala: Iustus, 2014, s. 118 f.

⁷⁰ Centrum för rättvisa. *Yttrande angående promemorian Jämn könsfördelning i bolagsstyrelser (Ds 2016:32; Ju2016/06276/L1)*, 2016-11-25.

⁷¹ Se ovan 4.2.2.3.

majoriteten av de som läser vid svenska universitet, vilket tillintetgör argumentet om att det inte finns tillräckligt många kvinnor med tillräcklig kompetens för styrelseuppdrag.⁷²

4.3 Sammanfattning av rätten till egendom

Rätten till egendom innefattar för aktieägare en rätt att förfoga över de ägda aktierna, vilket innebär att aktieägare har rätt att utse styrelseledamöter i de bolag de äger aktier i. EKMR ger stater två möjligheter att inskränka rätten till egendom – egendomsberövanden samt nyttjanderegleringar. För såväl egendomsberövanden som nyttjanderegleringar ställs krav på ett allmänt intresse, laglighet, nödvändighet och proportionalitet. Beträffande allmänintresset har konventionsstaterna tilldelats en vid margin of appreciation som i motsats till proportionalitetsprincipen utvidgar konventionsstaternas handlingsförmåga. Ett försök till en proportionalitetsbedömning av könskvotering i bolagsstyrelser, i ljuset av äganderätten, har presenterats, vilket analyseras i kapitel fem.

⁷² Svenskt näringsliv, Andersson B, Krister och Eriksson, Håkan. *Luckor i glastaket*. 2005. https://www.svensktnaringsliv.se/migration_catalog/luckor-i-glastaket-kvinna-och-chef-i-det-svenska-naringslivet_526004.html/BINARY/Luckor%20i%20glastaket%20-%20Kvinna%20och%20chef%20i%20det%20svenska%20n%C3%A4ringslivet, hämtad 2016-12-14 samt Statistiska centralbyrån. *Utbildningsstatistik årsbok*. 2015. http://www.scb.se/Statistik/_Publikationer/UF0524_2014A01_BR_UF01BR1401.pdf. Hämtad 2016-12-14.

5. Analys

Förevarande uppsats åskådliggör kvoteringsdebattens mångsidighet och utbreddhet i tiden. Könskvotering i bolagsstyrelser har varit föremål för debatt i över ett decennium, vilket har genererat ett stort antal argument. Flertalet av argumenten för könskvotering grundas, som redogjorts för ovan⁷³, i en påskyndning av jämställdhet i bolagsstyrelser och en smittoeffekt av jämställdhet till hela näringslivet. De norska erfarenheterna visar dock på att kvoteringsregleringen inte medfört någon effekt avseende jämställdhet i andra typer av ledande befattningar i näringslivet. Jämställdhet inom sådana befattningar utgör ett av målen med Lagförslaget, vilket är intressant med hänsyn till den norska regleringens verkningar – eller icke-verkningar. En utredning av i vilken mån könskvotering i bolagsstyrelser kan förväntas leda till jämställdhet även i andra typer av ledande befattningar hade därför varit önskvärt i det svenska lagförslaget.

Ett dominerande argumentet mot könskvotering i bolagsstyrelser utgörs av äganderätten. Min bedömning av könskvotering i ljuset av äganderätten består i att det utgör ett ingrepp i rätten till egendom i form av en nyttjandereglering, då Lagförslaget avser att reglera det sätt på vilket aktieägarna förfogar över de ägda aktierna. Jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet bör, enligt min mening, utifrån statens argumentation godtas som ett allmänt intresse. Min bedömning grundas särskilt i den vida margin of appreciation som Domstolen tilldelat konventionsstaterna. Att Domstolen har tilldelat konventionsstaterna en vid margin of appreciation och i princip uteslutande godtar konventionsstaternas resonemang om allmänintresset kan enligt min mening utgöra en svaghet i egendomsskyddet. Med en politik som ständigt pendlar, pendlar också allmänintresset. Visserligen är ett varierande allmänintresse förenligt med de demokratiska principer samhället vilar på, men en olägenhet med ett vitt tolkningsutrymme kan vara att Domstolen endast har möjlighet att kontrollera så att den politiska viljan inte går helt överstyr och inskränker uppenbart på den enskildes äganderätt. Det finns också en risk för oförutsägbarhet när allmänintresset ständigt följer den politiska viljan och kravet på ett allmänt intresse blir därför mer eller mindre intetsägande.

Vidare har min utredning visat på att kravet på laglighet som uppställs för en tillåten inskränkning i rätten till egendom är uppfyllt. Mer tveksamt är huruvida kraven på nödvändighet och proportionalitet är uppfyllda. Huruvida mindre ingripande medel än

⁷³ Se ovan 3.5.2.

lagstadgad könskvotering finns att tillgå för att uppnå en jämn könsfördelning i bolagsstyrelser är inte i vidare mån utrett. En sådan utredning hade varit intressant, inte minst med hänsyn till att kvinnoandelen i de svenska börsföretagens styrelser har ökat från sex procent till 32 procent sedan 2002.⁷⁴ Enligt min mening har utvecklingen gått snabbt och således väcks frågan om nödvändigheten av lagstadgad könskvotering i bolagsstyrelser – om utvecklingen fortsätter i samma takt bör en jämn könsfördelning vara uppnådd inom en inte allt för lång framtid. Emellertid var det kanske just hotet om en lagstadgad könskvotering som fick fart på den kvinnliga representationen i bolagsstyrelser. Framkommer det att hotet var ett tomt sådant kanske utvecklingen avstannar.

Avseende nödvändighetskravet är även EU-kommissionens förslag aktuellt att belysa. EU-kommissionens modell måste anses vara mindre ingripande avseende aktieägarnas äganderätt än Lagförslaget, då det grundas i rekryteringsprocessen och således medför att beslut om vilka som är mest lämpade som styrelseledamöter behålls hos aktieägarna. Kommissionens modell får också ses som ett mindre ingrepp än Lagförslaget mot bakgrund av att direktivförslagets omfattning begränsas till börsbolag med minst 250 anställda. Det är dock, enligt min mening, svårt att jämföra det svenska lagförslaget med EU-kommissionens förslag. EU-kommissionens förslag avser att reglera det *förfarande* som används för att rekrytera styrelseledamöter i syfte att uppnå en jämn könsfördelning i bolagsstyrelser. Det svenska lagförslaget innebär istället bindande krav på *resultatet* av förfarandet, utan att reglera på vilket sätt resultatet ska uppnås. Förslagen reglerar således inte samma sak, även om de har samma mål – en jämn könsfördelning i bolagsstyrelser. Att förslagets mål är desamma medför, trots att medlen för att uppnå målet är olika i de respektive förslagen, att EU-kommissionens förslag utgör ett mindre ingripande medel än det svenska lagförslaget. Kravet på nödvändighet innebär att om ett mindre ingripande medel finns, så är mer ingripande medel inte tillåtna. Således är det lätt att få uppfattningen om att EU-kommissionens förslag medför att kravet på nödvändighet inte är uppfyllt – det är dock en förhastad slutsats. Då kravet på nödvändighet till stor del hör samman med kravet på proportionalitet ska även en proportionalitetsbedömning göras innan det mer ingripande medlet kan avvisas som otillåtet. Att öka andelen kvinnor i bolagsstyrelser med cirka tio procentenheter med en tvångslagstiftning framstår, enligt min mening, vid första anblick som en orimlig avvägning mellan medel och mål. Dock menar jag att vid ett genomförande av Lagförslaget finns

⁷⁴ Se ovan Figur 1 under 3.5.1.

fortfarande miljoner kvinnor kvar att välja mellan i rekryteringen till styrelseuppdrag. Vid en samlad bedömning av kravet på nödvändighet och proportionalitet visar denna utredning därför på att Lagförslaget är förenligt med egendomsskyddet i EKMR och äganderättsargumentet är således ohållbart.

Äganderättsargumentets stora utrymme i debatten om könskvotering har hos mig medfört en uppfattning om att vissa framställer äganderätten som en oskriven, högre rätt. Jag vill dock belysa att äganderätten är vad rättstillämparen bestämmer att den är. Rättigheten regleras i flertalet nationella och internationella dokument, men utgör ingen högre, absolut rätt utan möjlighet till inskränkningar. Istället finns möjligheter till inskränkningar i vidare bemärkelse än i flertalet andra grundläggande mänskliga rättigheter. Avgörande för en inskränkings tillåtlighet är huruvida den uppfyller kraven på exempelvis proportionalitet, inte dess existens. Som uppsatsen redogjort för förekommer det inte sällan inskränkningar i äganderätten.⁷⁵ Att inskränkningar i äganderätten förekommer redan idag medför frågan om varför inte även en inskränkning i form av könskvotering i bolagsstyrelser skulle kunna genomföras. Samtidigt genereras motargumentet om nödvändigheten av en gränsdragning av kvoteringen – ska vi kvotera in äldre? Unga? Personer med annan religiös uppfattning? Personer med annan etnisk bakgrund? Konstateras kan att det är en svår gränsdragning och avgörande är således hur långtgående rättstillämparen beslutar att rätten till egendom ska vara.

Vidare har uppsatsens komparativa del visat på verkningar av den norska regleringen om könskvotering. En verkning är att många bolag har bytt företagsform, vilket kan ha flera orsaker. En av orsakerna kan vara en rädsla hos företagen för att bli behandlade annorlunda jämfört med företag som inte omfattas av krav på en jämn könsfördelning. Skillnaderna i olika nationella, bolagsrättsliga lagstiftningar och dess sanktioner när lagstadgad könskvotering inte efterlevs kan medföra problem för gränsöverskridande företagsamhet. Problemet skulle således kunna utgöra ett hinder för den inre marknaden – en av EU:s grundläggande principer. Min mening är att en harmonisering på EU-nivå är nödvändig för att i tillräcklig grad uppnå jämn könsfördelning i bolagsstyrelser och samtidigt undgå problem för den gränsöverskridande företagsamheten. En annan orsak till byten av företagsform kan vara en farhåga för minskad lönsamhet, då forskning visat att lönsamheten minskar då företag tvingas byta ut erfarna styrelseledamöter. Dock menar jag att minskad lönsamhet är en

⁷⁵ Se ovan 4.2.1.

kortsiktig verkning av kvotering – efter ett antal år har kvinnor som valts in i styrelserna uppnått samma erfarenhet som de män som tvingats ge upp sina styrelseposter. Kanske kan kvinnors synsätt och idéer bidra till en ökad lönsamhet i det långa loppet. Vidare har uppsatsens undersökning av den norska regleringen visat att den smittoeffekt som regleringen syftade till inte har uppstått. Det finns anledning att tro att en sådan smittoeffekt inte heller kommer att uppstå i Sverige vid införande av en kvoteringslag och således faller det centrala syftet med Lagförslaget. Enligt min mening krävs, innan beslut om verksamma medel för en jämn könsfördelning kan tas, en större kunskap om vad som gör att betydligt färre kvinnor än män är representerade i styrelser och inom ledande befattningar. Jag ställer mig därför frågande till kvotering som ett verksamt medel för en jämn könsfördelning inom näringslivet. Dock är jag övertygad om att det är av stor vikt att med andra medel verka för en jämn könsfördelning inom näringslivet och då i många fall – damerna först.

6. Käll- och litteraturförteckning

6.1 Författningar

Lag (SFS 2005:551) om aktiebolag.

Lov om allmennaksjeselskaper (LOV-1997-06-13-45).

6.2 Offentligt tryck

Civilutskottets utlåtande 2012/13:CU14.

Ds 2006:11, *Könsfördelningen i bolagsstyrelser*.

Ds 2016:32, *Jämn könsfördelning i bolagsstyrelser*.

Ot. prp. nr. 97 (2002-2003). *Om lov om endringer i lov 13. Juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper, om lov 13. Juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper og i enkelte andra lover (likestilling i styrer i statsaksjeselskaper, statsforetak, allmenaksjeselskaper mv.)*.

Riksdagsskrivelse 2012/13:138.

SOU 1994:3, *Mäns föreställningar om kvinnor och chefskap*.

6.3 Litteratur

Bergström, Clas och Samuelsson, Per. *Aktiebolagets grundproblem*. 5 uppl. Stockholm: Norstedts juridik. 2015.

Cameron, Iain. *An introduction to the European Convention on Human Rights*, 7 uppl. Uppsala: Iustus. 2014.

Dahlerup, Drude och Freidenvall, Lenita. *Kvotering*. Stockholm: SNS förlag. 2008.

Danelius, Hans. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 4 uppl. Stockholm: Norstedts juridik. 2012.

Stattin, Daniel. *Bolagsorgan och bolagsstyrning: en lärobok*. Uppsala: Uppsala universitet. 2008.

Teigen, Mari. *Chapter 4 Gender quotas on corporate boards: on the diffusion of a distinct national policy reform in Firms, boards and gender quotas: comparative perspectives*. Bingley: Emerald. 2012.

Teigen, Mari (red.). *Virkninger av kjønnskvoltering i norsk næringsliv*. Dimograf, Polen: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2015.

Åhman, Karin. *Egendomsskyddet: äganderätten enligt artikel 1 första tilläggsprotokollet till den Europeiska konventionen om de mänskliga fri- och rättigheterna*. Uppsala: Uppsala Universitet. 2000.

6.4 Rättsfall

Europadomstolens dom i *Allan Jacobsson mot Sverige*, den 25 oktober 1989.

Europadomstolens dom i *Carbonara och Ventura mot Italien*, den 30 maj 2000.

Europadomstolens dom i *Hentrich mot Frankrike*, den 22 september 1994.

Europadomstolens dom i *Iatridis mot Grekland*, den 25 mars 1999.

Europadomstolens dom i *James m.fl. mot Förenade kungariket*, den 21 februari 1986.

Europadomstolens dom i *Marckx mot Belgien*, den 13 juni 1979.

Europadomstolens dom i *Sporrong och Lönnroth mot Sverige*, den 23 september 1982 respektive den 18 december 1984.

Europadomstolens dom i *Venditelli mot Italien*, den 18 juli 1994.

6.5 Internationella källor

Förslag till Europaparlamentets och Rådets direktiv om en jämnare könsfördelning bland icke verkställande styrelseledamöter i börsnoterade företag och därmed sammanhängande åtgärder, KOM (2012) 614.

Europeiska konventionen för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

Fördraget om Europeiska unionen.

6.6 Elektroniska och övriga källor

Ahern, Kenneth R och Dittmar, Amy K. ”The changing of the boards: The impact on firm valuation of mandated female board representation.” *Quarterly journal of economics*. 2012-01-01.

<http://eds.a.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=4d1753e7-15a5-41c4-93e9-68aef55183ff@sessionmgr4009&hid=4208>. Hämtad 2016-12-28.

Ax:son Johnson, Antonia; Ax:son Johnson, Viveca; Lindén Urnes, Jenny och Stenbeck, Cristina. ”Vill vi verkligen ha en lag där vi sorteras efter kön?” *Dagens nyheter*. 2016-06-29. <http://www.dn.se/debatt/vill-vi-verkligen-ha-en-lag-dar-vi-sorteras-efter-kon/>. Hämtad 2016-11-03.

Application 8588/79 and 8589/79, *Lars Bramelid och Anne-Marie Malmström mot Sverige*, 1982.

Application 12570/86, *Martin Denev mot Sverige*, 1989, s.127.

Bøhren, Øyvind och Staubo, Siv. ”Does mandatory gender balance work? Changing organizational form to avoid board upheaval.” *Journal of Corporate Finance*. 2014-08. <http://resolver.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/openurl?group=main&profile=ftf&sid=EBSCO:obth&genre=article&issn=09291199&isbn=&volume=28&issue=&date=20141001&spage=152&pages=152-168&title=Journal%20of%20Corporate%20Finance&atitle=Does%20mandatory%20gender%20balance%20work%3F%20Changing%20organizational%20form%20to%20avoid%20board%20upheaval.&bttitle=Journal%20of%20Corporate%20Finance&jtitle=Journal%20of%20Corporate%20Finance&series=&aulast=Bøhren%2C%20Øyvind&id=DOI:10.1016/j.jcorpfin.2013.12.005>. Hämtad 2016-12-28.

Centrum för rättvisa. *Yttrande angående promemorian Jämn könsfördelning i bolagsstyrelser. (Ds 2016:32; Ju2016/06276/L1)*. 2016-11-25.

Diskrimineringsombudsmannen. *Yttrande över Jämn könsfördelning i bolagsstyrelser ((Ds 2016:32; Ju2016/06276/L1)*. 2016-11-25.

Ekberg Fredell, Åsa.. *Lagstadgad könskvotering i bolagsstyrelser?: en analys av den svenska mediadebatten*. Stockholm: Department of Political Science, Stockholm University. 2005.

Elias, Annika. ”Därför måste riksdagen rösta ja till könskvotering.” *Svenska dagbladet*. 2016-09-12.

<http://www.svd.se/darfor-maste-riksdagen-rosta-ja-till-kvotering/i/utvalt/om/debatten-om-kvotering>. Hämtad 2016-12-17.

EU-kommissionen. *Board members*. 2016.

http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/business-finance/supervisory-board-board-directors/index_en.htm. Hämtad 2016-12-17.

EU-kommissionen. *Women in economic decision making in the EU: Progress report, 2012*.
http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/women-on-boards_en.pdf. Hämtad 2016-12-13.

Kollegiet för svensk bolagsstyrning. *Remissvar avseende promemorian Jämn könsfördelning i bolagsstyrelser (Ds 2016:32;Ju2016/06276/L1)*. 2016-11-25.

Kollegiet för svensk bolagsstyrning. Statistik från SIS Ägarservice.

http://www.bolagsstyrning.se/UserFiles/Archive/587/Statistik_konsfordelning_2016-06-10.pdf. Hämtad 2016-12-11.

Kollegiet för svensk bolagsstyrning. *Svensk kod för bolagsstyrning*.

http://www.bolagsstyrning.se/UserFiles/Archive/219/Svensk_kod_for_bolagsstyrning_gallande_fran_1_december_2016.pdf. Hämtad 2016-12-11.

Ledarna. *Remissvar Jämn könsfördelning i bolagsstyrelser (Ds 2016:32;Ju2016/06276/L1)*. 2016-11-23.

Nasdaq. *Remissvar avseende promemorian Jämn könsfördelning i bolagsstyrelser (Ds 2016:32;Ju2016/06276/L1)*, 2016-11-25.

Smith, Nina, Smith Valdemar och Verner, Mette. "Do women in top management affect firm performance? A panel study of 2,500 Danish firms." *International journal of productivity and performance management*. 2006.

Statistiska centralbyrån. *På tal om kvinnor och män, lathund om jämställdhet*. 2002, 2004, 2006, 2010, 2012, 2016.

<http://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/jamstallldhet/jamstallldhetsstatistik/>. Hämtad 2016-12-18.

Statistiska centralbyrån. *Utbildningsstatistik årsbok*. 2015.

http://www.scb.se/Statistik/_Publikationer/UF0524_2014A01_BR_UF01BR1401.pdf. Hämtad 2016-12-14.

Svenskt näringsliv. *Kvotering oacceptabelt ingrepp*. 2014.

https://www.svensktnaringsliv.se/fragor/kvotering/kvotering-oacceptabelt-ingrepp_600150.html. Hämtad 2016-11-03.

Svenskt näringsliv. Andersson B, Krister och Eriksson, Håkan. *Luckor i glastaket*. 2005.
https://www.svensktnaringsliv.se/migration_catalog/luckor-i-glastaket-kvinna-och-chef-i-det-svenska-naringslivet_526004.html/BINARY/Luckor%20i%20glastaket%20-%20Kvinna%20och%20chef%20i%20det%20svenska%20n%C3%A4ringslivet. Hämtad 2016-12-14.

TV4 Nyheterna. *Få remissinstanser positiva till kvotering*. (Video) 2016.
[http://www.tv4.se/nyheterna/klipp/få-remissinstanser-positiva-till-kvotering-3666772](http://www.tv4.se/nyheterna/klipp/f%C3%A5-remissinstanser-positiva-till-kvotering-3666772).
Hämtad 2016-12-06.

World economic forum. *Global gender gap report*. 2016.
<http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/economies/#economy=SWE>.
Hämtad 2016-12-17.